

Posudek bakalářské práce

Zuzana Zajícová:

Ovlivňuje kultura způsob našeho vztahování se k problémům životního prostředí?

Fakulta humanitních studií University Karlovy v Praze, 2009

Úvod

Po dobu svého bakalářského studia humanitní vzdělanosti se Zuzana Zajícová zřejmě věnovala širokému spektru témat jak po stránce věcné, tak metodologické. Ve své absolventské práci propojila dvě z nejdůležitějších z nich, totiž oblast životního prostředí, již na své dlouhé pouti studiem odkryla v roce 2006, a oblast různosti a střetávání kultur. Úspěch v řešení obého je podmínkou úspěchu trvale udržitelného rozvoje do budoucna a proto je třeba pochválit již volbu tématu.

1. Obsahová stránka

Uvedené šíří odpovídá i podrobné členění poněkud heslovitě zpracovaného textu v kapitolkách i kratších jedné strany, v nichž se však čtenář díky podrobnému obsahu snadno orientuje. Klasické obsahové členění na teoretickou a empirickou část není v posuzované práci jen mechanicky aplikovaným standardem, ale důsledným uskutečněním záměru.

Úvod počínaje výborně věcně i symbolicky zvolenými motty (Jan Tinbergen jako nositel Nobelovy ceny za ekonomii byl autorem předmluvy k Překročení mezí a bratrem nositele Nobelovy ceny za fyziologii biologa a etologa Nikolaase Tinbergena) vhodně vysvětluje autorčinu volbu i „podstatu práce“. Vymezení základních pojmů není de facto pouhým vymezením, ale stručnou orientační rešerší, teoretickou částí práce. Přes šíří témat se autorka nedopouští zásadních chyb (antropologové posouvají vznik druhu homo sapiens stále hlouběji do minulosti, spíše ke 200 000 let, zemědělská revoluce bývá datována spíše k počátku holocénu, ale samozřejmě probíhala velmi nerovnoměrně, jak uvedeno, atd.) a vcelku dobře rozumí strategii trvale udržitelného rozvoje, globální změně (poruchám) klimatu i pojmu kultury a hrubého domácího produktu. Zde nebo jinde v textu snad mohla být alespoň zmínka o různých způsobech, jak jej zjišťovat (zdaleka není jediný). Další podrobnější připomínky k více tématům uvedu v Celkovém hodnocení.

Základní hypotéza není de facto hypotézou, ale spíše výzkumnou tezí a je poněkud nelogicky „přilepena“ k Vymezení základních pojmů.

Naopak celou kapitolu Metodologie pokládám přes veškerou stručnost za velmi hodnotnou: volba metody, její výklad, diskuse její vhodnosti, vyhodnocení metodologických rizik. Zde také nacházíme přesně formulované i operacionalizované hypotézy.

Interpretace výsledků ve třech modelech ke třem hypotézám mi při mém zaměření připadá velmi pečlivá, korektní, přesná.

Naopak Závěr pokládám za poněkud nedotěžený. Přičítám to nedostatku času, jenž často studentovi znemožňuje vyhodnotit alespoň z malého nadhledu, co skutečně zjistil a jaké z toho lze vyvodit důsledky; snaha zde jistě byla, ale spojení s jinak nezpochybnitelným Josefem Vavrouškem, jehož úvahy o lidských hodnotách pokládám za vůbec nejcennější (škoda, že autorka neuvádí i Vavrouškov příspěvek z roku 1994 na konferenci v Buenos Aires), je poněkud „volné“.

Pro mne nezvykle za Závěrem následuje ještě Hodnocení kvality výzkumu. Diskusi hypotéz a výzkumu bych předpokládal před uzavřením práce, nabídnutá alespoň částečná kritika vstupních předpokladů celé práce však svědčí i o kritickém myšlení autorky.

Ze svého hlediska nemohu mít výhrady ani k pečlivě zpracovaným Přílohám.

2. Práce s literaturou

Uvedené zdroje přes šíři témat plně vyhovují požadavkům na bakalářskou práci. Mohly by snad být tématicky přehledněji rozděleny (jednotlivé věcné okruhy, metoda). Snad jen nedopatřením chybí Agenda 21, již, předpokládám, autorka četla (nebo číst měla); autorem klíčové knihy Kultury a organizace není jen otec Geert, ale i syn Gert Jan Hofstede (resp. při její důležitosti bylo jistě možné načíst přepracované vydání z roku 2006, tisk Filosofické fakulty jsem neměl k dispozici).

Cizojazyčná literatura je nejen zastoupena dostatečně, ale autorka z ní v případě potřeby i slušně překládá, ale i jinak pracuje kvalifikovaně: cituje, interpretuje i odkazuje hojně, přesně a vcelku správně. Výjimky: „Konference OSN o životním prostředí a rozvoji 1993“ (str. 6): autorka zřejmě ví, že se konference konala v roce 1992, a cituje zkrácené vydání jejích dokumentů v češtině z roku 1993, ale takto její údaj poněkud mate; připisat Meze růstu Donelle Meadowsové a jejím spoluautorům signalizuje jasný autorčin postoj na ose Maskulinity a feminity... (str. 13); v obsahovém shrnutí pojmu „kultura“ na str. 24–25 je poněkud zmatek v pramenech (více zdrojů; Lawless; nakonec znovu Soukup), je však zcela zřejmé, že jde o autorčin souhrn, nikoli plagiát, a to souhrn poměrně velmi kvalifikovaný.

3. Formální stránka

Jazyk i styl je nesložité, lineární, ne však primitivní, pokud bychom přijali za „normu“ i obrovské množství překlepů a ortografických a mluvnických chyb počínaje psaním velkých písmen a konče shodou podmětu s přísudkem. Jen namátkou:

„Human Development report 2007/2008“ (str. 7) – velké „R“; „Human development report 2007/2008“ (str. 19); správně „Human Development Report 2007/2008“, „společností ve, které...“ (str. 8); „...to jaké hodnoty jsou jejími členy sdíleny“ (str. 9); „Lidé, v té podobě v jaké je známe i dnes,...“ (str. 11); „dopady... přichází“ m. přicházejí (str. 11); „Antony“ m. Anthony (str. 12); „obrovských rozvoj“ (str. 12), skloňování „v Riu de Janeiru“, „z Ria de Janeira“ má stejnou logiku jako „v Lysé nad Labí“, „z Lysé nad Labe“; „Změna Klimatu“ (str. 16), „uznání bylo ztvrzeno“ místo stvrzeno (str. 14); „na třech pilířích udržitelnost“ místo udržitelnosti (str. 14); psaní značky % bez mezery s číslovkou je obvyklým nešvarem, 500tisíc (str. 14) snad není nutné; „nemělo by se stát aby“ (str. 15); v práci nikoli nepodstatný vzorec „CO₂“ by mohl být psán správně nebo alespoň jednotně a nikoli fakultativně „CO2“; tradičně chybné psaní „viz.“ s tečkou; „generové“ (str. 31) místo genderové (← oblíbené automatické opravy Wordu), „hodnotovu typologii“ (str. 34), „metodologická postup“ (str. 35), „patří“ (str. 35), „porozumění“ (str. 36), „do svého výzkumu“ (str. 36); „otázky, které byli ... položeny“ (str. 38), chyby v poznámkách pod čarou na těžce straně, straně následující a jinde; „Vztah mezi oběma proměnným“ (str. 52), „Podle řady autorů, je klíčovým předpokladem“ (str. 52)...

Text je vybavený hlavními náležitostmi, chybí snad anotace a seznam příloh. Graficky a typograficky nejednoduché grafy a rovnice se zdají být velmi pečlivě zpracované, naopak celková typografie je nejednotná a opravdu odbytá.

Poznámkový a citační aparát je zpracován a užíván kvalifikovaně (až na opakované chyby ve velkých počátečních písmenech a interpunkčních znaménkách). Konečně i rozsah práce (57 stran vlastního textu + přílohy) vcelku odpovídá požadavkům na bakalářskou práci.

4. Celkové hodnocení

Zřetelný vliv vedoucí práce v obecné metodologii, volbě klíčové literatury (Hofstede) a hlavně v naznačení cesty v podobě metody doplnění a propojení existujících dat a jejich novém vytěžení, aniž by byl nutný vlastní empirický výzkum, snižuje zásluhu autorky práce –

zadaný úkol dokázala splnit přes řadu výhrad poměrně pečlivě. V obtížných tématech se nedopustila zásadních pochybení; diskusní otázky uvádím dále.

Ke klimatu: změny klimatu, způsobované sílícím skleníkovým efektem (str. 6) – lépe „spoluzpůsobované“ jde i o albedo zemského povrchu, jeho pokryv (land cover), ztráty zeleně, mokřadů...; v klasické šestici skleníkových plynů (např. podle Kjótského protokolu) na str. 16 chybí hexafluorid síry SF₆; nejde o „Mezinárodní výbor OSN pro změnu klimatu“, ale Mezivládní Panel, nepatří OSN, ale byl založen jako nezávislá vědecká organizace WMO a UNEPem, jenž je součástí OSN, a citována mohla být jeho novější, čtvrtá, zpráva z roku 2007, jíž se i u nás dostalo zasloužené publicity. S pojmy mezinárodní – mezivládní, výbor – komise – panel zachází autorka, řekněme, velmi svobodně – kromě záměn a nepřesností by např. bylo vhodné jednou větou objasnit, že International Climate Change Taskforce je iniciativní anglofonní skupina odborníků (ač v ní pracuje např. Ernst Ulrich von Weizsäcker).

Větou „...v uzavřeném systému konečných zdrojů zkrátka není kvantitativní růst trvale možný.“ (str. 12) Zajícová pravděpodobně vytěžila (správně) autora tohoto posudku. Jestliže však nezachytila a nedohledala původní zdroj, měla citovat alespoň jeho přednášky... Pramen: SCEP, MIT 1972 (vzpomene si autorka?).

„Jeho autoři ukázali, že řešením není zastavení hospodářského růstu, nýbrž jeho usměrnění tak, aby základna přírodních zdrojů nebyla ničena a potřeby současné generace nebyly naplňovány na úkor generací příštích.“ (Moldan 2006; 11) (str. 13) Toto tradované tvrzení bohužel není přesné ani v případě Naší společné budoucnosti, ale zejména v souvislosti se strategií trvale udržitelného rozvoje obecně. Řešením je spíše jeden princip, jenž je obsažen v dokumentech z Ria, symptomaticky však není uveden ve výčtu principů na str. 14. Který to je a v čem je jeho smysl vzhledem k hospodářskému růstu? (Nápověda: jeden z principů Deklarace z Ria...)

Právě vzhledem k subtématu této práce (lidské hodnoty) autor posudku lituje, že kolegyně Zajícová alespoň nediskutuje čtvrtý pilíř trvale udržitelného rozvoje...

Výklad pojmu kultury jsem již pochválil. Za zásadní považuji oddělení ideologicko-znakového systému od behaviorálního pojetí podle Soukupa, naopak za nepatrně nedostatečně vytěžené Lawlesse a Geertze, již zřetelně naznačují, že prostřednictvím kultury rozumíme svému okolí **i sami sobě** (což není vzhledem k tématu práce nepodstatné; „Kultura je tkanivem významů, **kterými lidské bytosti interpretují svou zkušenost** a řídí své jednání; sociální struktura je forma, kterou toto jednání na sebe bere, skutečně existující síť sociálních vztahů. Kultura a sociální struktura jsou pak jen různé abstrakce stejných jevů.“ [Geertz, Clifford. Interpretace kultur: 168]). (Samostatnou otázkou je překládání výrazů „masculinity“ a „feminity“: zatímco u ženského pohlaví není volby [pouze „ženskost“], u mužského bych dal v daném kontextu přednost výrazu „mužskost“ před „mužnost“, ač nevím, kterak překládal Luděk Kolman; str. 30, 31) Rozhodně bych však nepsal „Maskulinita“ místy s velkým počátečním písmenem, zatímco „feminita“ se objevuje pouze s malým.

Hlavní námitky a otázky k obhajobě:

1. klima a jeho poruchy jsou k práci spíše volně připojeny. Ve skutečnosti jde o povahu globálního problému jako takového (a nebylo vůbec nutné [ostatně nedostatečně] mechanismus změn klimatu vykládat. Autorka ji naznačuje, ale jen velmi nepřesně, na str. 12, zapírajíc přitom pramen svého poznání v podobě přednášek sociální ekologie v roce 2006: „Globálními se ale staly bohužel i problémy životního prostředí – lokální činy mají globální důsledky, především ve vztahu ke změně klimatu.“ Vzpomene si na přesnou definici globálního problému?

2. s určitou svévolí Hofstedova přístupu a dat se Zajícová vypořádala. Chce podrobněji komentovat hlavní námitku proti metodě ochota platit (willingness to pay), jež spočívá v obtížné simulaci reality (respondent v tomto případě platí jen „jako“, nikoli reálně; v případě globálního problému [proto je jeho definice tak důležitá!] není jasné, za co; funguje efekt černého pasažéra).

Vzhledem k výběru a pečlivosti metod, k absenci zásadních chyb v rešerších a k jejich uvedeným kladům, a zejména vzhledem k novosti metody a pečlivosti jejího provedení bez pochybností **doporučuji diplomovou práci k obhajobě** a navrhuji **hodnocení „velmi dobře“**, v případě vyčerpávajícího zodpovězení otázek a výborného výkonu při obhajobě i **„výborně“** (se závazným slibem, že se autorka naučí písemně vyjadřovat *česky*).

Praha 10. října 2009

PhDr. Ivan Rynda